

Haurren euskara-maila neurtzea

Josu Sierra

Tituluak dioena da hain zuzen argitara berri den E.A.B.H.E.M. testaren helburua. Hezkuntza Saileko Euskara Zerbitzuari zor diogu oraingo argitalpen hau; Bizkaiko Ikastolen Elkarteak kaleratu du materiale osagarria.

Test honen meritu ia bakarra, publikatzen den lehenbizikoa, oker ez bagaude, izatean datza. Hona, beraz, beste askorentzat erreferentzia eta abiapuntua.

Egileak? Hiru Psikologo: Gotzon Ajuria, Jon Ibarra eta idazten duena, alde batetik. Bestetik, Angeles Iztueta estatistikari bikaina, datuen analisiaren ardura eraman duena. Eta hainbat laguntzaile.

Era honetako ikerlanak, egia esan, ez dira «magiaren poderioz» egiten, txanponak edo diruak bait dira zientziaren alor guztien «jabe». Kasu honetan, Eusko Jaurlaritzako Unibertsitate Sailordetzak emandako beka bati esker burutu ahal izan da irakurgai duzun lantxoa.

Eta besterik gabe, hel diezaiogun lanari.

Ez da erraza izan Hizkuntza neurtzea. Hain da zabala, anitza eta bitxia, non, neurgailu estandardizatu bat egitean, hizkuntzaren «karikatura» batekin gelditzen bait gara. Hizkuntz test es-

tandardizatuak ezin du jaso hizkuntzaren zati eta mementu txiki bat baino: egoera eta denboraldi konkretu bati dagokiona (ipuina, galderak, edo erabilitako edozein marko).

Hori alde batetik. Gero, hizkuntzaren lagin mugatu hori analizatzerakoan ere problemak daude. Zer jaso, zeri eman garrantzia? Hitzunaren hitz-jarioa, etorria, zehaztasuna, zorrozatasuna... jator-tasuna agian? Ala hitzak, aditzak, perpaus sinpleak, konposatuak, deklinabide-kasuak...?

Elementu batzuk eta besteak elkarrekin datozkigu hitzegiten digutenean. Guk inpresio orokor bat jaso genezake, baina subjektiboegia da, beste batek beste inpresio bat jasoko bait luke.

Horra hor test estandardizatuaren legea: egoera ongi definitua, argia, eraiki behar dugu eta ebaluatzeko arau zehatz eta objektiboak ematen ahalegindu. Honela, errepikagarritasuna ere ziur-tzen dugu.

Gure lantxoan, aukera bat egin genuen, gehiegi pentsatu gabe, agian; eta, onerako nahiz txarrerako, hortxe dago. Ausardia honek bere ondorioak izan ditu eta hortik datozkio testari hainbat akats. Guk, hitzunaren produkzio linguistikoa zatikatu eta analizatu dugu, elementu bakoitzari balore bat emanez. Espezialista baten laguntzarik ez izateak gauza batzu nahastera eramán gaitu. Barka gaitzazue! Baina, bestalde, ez dugu espezialistentzako test bat egin nahi izan. Edozein irakaslek erabil dezakeen tresna bat burutzea zen gure asmoa. Hizkuntzaren analisisa bere azkenetara eramanez gero, maisu/maistra bakoitzak ikastaro bat beharko luke nola korrejitzen den ikasteko; eta hortik testa paperontzira botatzera tarte txikia dago.

Zer gertatu den? Ba, testa agian ez dela oso ortodoxoa gramatika eta hizkuntz arazoetan, eta horrek ez die gure espezialistei graziarik egingo.

Funtsezkoena ez dugu oraindik aipatu, ordea: zertarako test hori?, noren mesederako? Eskolaurrearen bukaerarako, haurrek bizpahiru urte igaro ditu euskara ikasten edo lantzen. Eta egungo Heziketa-sistemari, irakurketa-idazketa gutxi gorabehera sasoi horretan hastea «bururatu» zaio, beste gauza askoren artean. Fenomeno bi hauek direla medio, izugarri konplika daitekeen egoera batean aurkitzen gara. Alde batetik, ikastoletan dauzkagun erdal-dunek (sartu zirenean bederen), zera frogatu behar dute: irakurketa-idazketak hizkuntza horretan egin ahal izateko adina euskara badakitela. B ereduoketan, ez da hau —normalki— planteatzen, erdaraz egingo bait dute irakurketa.

Bigarren, irakasleak tresna bat ere behar zuen bere lanaren fruitua ebaluatzeko, eta hor zebiltzan eskola eta ikastoletan, bakoitza bere test txikiak, probak eta antzekoak asmatzen.

Gu, horien informazioa jasotzen eta sintesi bat egiten ihardun ginen, eta hona emaitza. Testari berari emango diogu txanda orain, zer eta nolakoa den imajina dezazuen.

Testaren azpittestak

1. **Lexikoa:** 30 hitz aukeratu ditugu, eskolaurrean zehar lantzen direnen artean. Batzu gorputzaren atalei dagozkie, badira etxe edo eskolako gauzak, kalekoak eta animaliei eta naturari lotuak.

Irudi bat erakutsi haurrari eta ea zer den galdetzen zaio. Asmatutako bakoitzak puntu bat merezi du.

2. **Ipuin-errepikapena:** Haurrari ipuin llabur eta erraz bat kontatzen diogu, eta errepika dezala eskatzen. Kasu honetan, zera baloratzen da: guk ipuinean aipatutako elementu guztiak errepika ditzala; hitzik inportanteenak, aditzak, ezezko esaldia, deklinabide-kasuak, eta abar. Ipuinak irudi atsegin batzu dakartza berarekin, beti umearen aurrean egongo direnak.

3. **Galderak:** Aurreko ipuinari buruz, galdera erraz batzu egiten zaizkio, irudiak agirian daudela.

4. **Ipuin asmatua:** Sei egoeraz, irudiz, osatutako historio «mutu» bat erakusten diogu haurrari eta, horiek oinarritzat hartuz, ipuin bat konta diezagula esaten diogu.

Testa bukatu ondoren, ebaluaketari ekiten diogu. Azken proba hau da hain zuzen problematikoena.

Lehenik, luze zein laburra izan daitekeelako. Bigarren, esaldiz esaldi eta hitzez hitz aztertu behar delako haurraren hizkuntz produktzioa.

Azterketa honetan perpausen egitura hartzen da kontutan:

- a) Sinplea (subj. + aditza)
- b) 3 elementuzkoa (subj. + aditza + konplementua)
- c) Menpeko perpausa
- d) Ezezko perpausa

Konposatuetatik, menpekoak bakarrik hartu ditugu eta hauek ere oso modu berezian.

Ondoko lerroetan, testa zuzentzeko argitasun zenbait eman nahi genuke. Argibideok Ibon Olaziregi adiskide eta lankideak prestatu ditu, guk sortutako korapiloa askatu nahirik.

Eabhem testa: zuzenketa errazteko argitasuna

PERPAUS MENPEKOAK		ADIBIDEZ
Konpletiboak	— ELA — ENIK	<i>Esan zuen polita zela Ez zuen esan polita zenik</i>
Zehargalderak	— EN	<i>Ez dakit noiz den</i>
Kausalak	— LAKO — ETA	<i>Nahi dudalako etorri naiz Joan egingo naiz, garaia da eta</i>
Erlatiboak	— EN — TAKO	<i>Hartu duzun arkatza Hartutako arkatza</i>
Denborazkoak	— ENEAN — T(Z)EAN — T(Z)ERAKOAN — ENERAKO — ...	<i>Iluntzen duenean Etortzean Joaterakoan Etortzen denerako</i>
Moduzkoak	— ELA(RIK)	<i>Eserita zegoela(rik)...</i>
Baldintzak	— BA...	<i>Ikusten badu...</i>
Helburuzkoak	— T(Z)EAGATIK — T(Z)EARREN	<i>Telebista ez ikusteagatik Telebista ez ikustearren</i>
Kontzesiboak	— NAHIZ ETA — BA... ERE — ARREN	<i>Nahiz eta jakin ez Ez bazekien ere Ez jakin arren</i>
Kontsekutiboak	— HAIN... BAIT	<i>Hain handia ez bait zen sartzen</i>
Konparatiboak	— ADINA (BESTE) — BEZAIN	<i>Zuk adina urte ditut Zu bezain gogorra da</i>

EZ DIRA KONTUAN HARTUKO		ADIBIDEZ
Koordinatuak	— ETA — BAINA — EDO	<i>Joan zen eta...</i> <i>Hartu zuen, baina...</i> <i>Ikusi zuen edo...</i>
Hainbat nominalizazio	— T(Z)EA — T(Z)ERA — T(Z)EKO. (<i>Aditzaren sailean puntuatzen da</i>)	<i>Jatea ona da</i> <i>Bazkaltzera noa</i> <i>Joateko esan du</i>
Hainbat moduzko	— TA — RIK — T(Z)EN. (<i>Adberbioaren sailean puntuatzen da</i>)	<i>Hura ikusita...</i> <i>Hura ikusirik...</i> <i>Besoak luzatzen zegoen</i>
Hainbat denborazko	— ETA GERO — ONDOREN — ...	<i>Eta gero...</i> <i>Entzun ondoren</i>
Hainbat konparazio	— BEZALA	<i>Zu bezala</i>

Beste ohar batzu

Adberbioaren funtzioa duten zenbait elementu, nahiz eta adberbio izan ez, adberbiotzat hartu ditugu:

- Haurra *bazkaltzen* dago.
- Kepa *lo* zegoen.
- Egon zen *lo egiten...* etab.

Guzti hau ikusi ondoren, prozesu estatistikoaz mintza gaitzke. Hemen Anjeles Iztuetaren «eskua» nabaria da: honen zuzendaritzapean, Bizkaiko Ikastoletako haurren lagin batez eginiko baremo bat, sailkapen bat, eskaini ahal izan dugu. Ez da txantxetako zenbaki «hotz» horien atzean dagoen lan serio eta patxadatsua.

Gurasoen datuak ere gurutzatu ahal izan ditugu, testaren notetan oinarriturik, euskara mailan eragiten duten aldagaiak dektatuz.

Aipa dezagun, gainetik bada ere, ikerlan honen funtsa eta materia. Hona, guk estudiantutako aldagaien artean, euskararekiko duten pisua eta eragina.

Inguruaren hizkuntza edo herriko euskaldunen portzentaia.

Aldagai honen garrantzia, inguru erdaldunetan, zeharo erdaldunetan, nabaritzen da. Zaila da euskaldunik eta euskararik ez dagoen tokian hizkuntza hori bizieraztea. Eskolak, ikastolak lan gaitza eta askotan antzua du bere aurrean. Eskolak bakarrik ez luke inoiz euskalduntzea burutuko.

Ettxeko hizkuntza: Aldagai hau, oso garrantzitsua da. Txarrena, etxean euskararik ez egitea da. Nahiz eta euskararen presentzia erabatekoa izan ez, nabaritzen da presentzia hori emaitzetan. Zenbat eta euskara gehiago etxean, orduan eta maila altuagoa lortuko du haurrak. Gure laginean, haurren % 36,9 euskara hutsez ari ziren etxean. Ehuneko 20,2 erdara hutsez; eta gelditzen den % 42,8 hizkuntza bietan.

Gurasoek euskara ikastea: Aldagai hau, eraginkorragoa da amen kasuan aitenean baino. Amak euskara ikasteak eragin handia du. Aitak ikasteak, aldiz, ez du eraginik gure estudioan.

Hiru aldagai horietaz landara, begi-bistan dugu beste bat, honen «garrantzi» koantitatiboa neurtu ez dugun arren: **Pedagogia**. Honen barruan, Eskola, Irakaslea, Metodoa sartzen dira.

Gure mailaketan, puntuaziorik altuena ez da beti herri euskaldunenetan ematen: zentruaren, irakasleen eta abarren eragina dago hor. Zein neurritan, ez dakigu. Zaila da aldagai horiek definitzea eta neurtzea, baina hor daude.

Oso polita deritzogu egindako Anlisi Faktorialari: egoeraren azterketa bikaina eskaintzen digu, baina ez gara horretaz luzatuko.

Badakigu, jakin, ez dugula beste munduko gauzarik egin; baina, agian, Ebaluazio-arlo honetan dabilzanak zirikatzea lortuko dugu. Ea horiek ere animatzen diren eta beste zerbait publikatzen hasten.

Zoritxarrez, jende honek ez du izaten ez dirurik ez espezialisten babes eta zuzendaritzarik.

Hilotan ikusi dugunez —Zorroagan bildu izan garenok lekuko—, beharbada erakunderen batek jasoko du eskari hau eta Euskal Herrian dauden ideia eta lanerako gogo ugariak bideratzen eta errazten arituko da. Hala bedi!

Gure aldetik, testa pasa eta erabil dezazuela eskatzen dizuegu: zuen ohar, kritika eta proposamen aberasgarrien zain egongo gaitzaizkizue.

J.S.